

Boek van de maand

Over dopen

J.W. van der Jagt

De kinderdoop is in discussie. Geregeld laten gelovigen die als kind gedoopt zijn, zich opnieuw dopen. Ze zijn tot de overtuiging gekomen dat ze pas gedoopt moeten worden nadat ze tot geloof gekomen zijn en hun geloof hebben beleden. Vorig jaar schreef ds. Adrian Verbree hier een boekje over, getiteld *Over dopen*. Het is een welkome bijdrage in de strijd rond de kinderdoop. Ik vestig daar graag de aandacht op.

Van Verbree zijn we gewend dat hij heel leesbaar schrijft. Dat heeft hij ook in dit boek gedaan. Hij schreef niet een gemakkelijk boek voor luie lezers. Hij vraagt zijn lezers om zelf na te denken. Toch schrijft hij heel toegankelijk. Dat komt ook doordat hij zich tot de hoofdlijn beperkt en zich niet in details verliest. Het voordeel daarvan is dat het beknopt blijft. Een nadeel is dat de zaken wel eens wat te vlot worden neergezet.

De boodschap van het boek is helder: de kleine kinderen behoren gedoopt te zijn. De auteur wil gelovigen die de kinderdoop verwerpen, niet verketteren, maar hun argumenten overtuigen niet.

Kernkwestie

Verbree zet in bij wat in zijn ogen de kernvraag in de discussie is: ‘Wat is de positie van de kinderen van de gelovigen sinds Pinksteren?’ Met deze inzet ligt het voor de hand om een vergelijking te maken tussen het oude en het nieuwe verbond. Hij laat zien hoe verwerpers van de kinderdoop verschil tussen beide verbonden maken. Bij het oude verbond zou je horen door afstamming (de bloedlijn). Bij het nieuwe verbond ga je horen door het geloof. Maar dit verschil bestaat in de Bijbel niet. Ook het nieuwe verbond is een verbond met het volk, zonder onderscheid (p. 31). Geen van de schriftplaatsen over het nieuwe verbond laat zien dat er voor dit verbond een nieuwe toegangsroute (door het geloof) zou zijn.

Verschillen

Al is de toegangsroute bij beide verbonden gelijk, er zijn wel verschillen. Verbree noemt er vier. Veranderd zijn de eis van het verbond, het zoenmiddel, de motivering van het volk en de bedding van het verbond. Het eerste verschil zou zijn: ‘Naast de eis naar de wet te leven, komt de eis te erkennen dat wij op dit punt falen en afhankelijk zijn van genade.’ Dat laatste zou iets van het nieuwe verbond zijn.

Hier krijg je als lezer wel een vraag. Hoefde het volk Israël dan niet te erkennen dat het faalde en afhankelijk was van de genade? Verbree verwijst naar wat Paulus schreef in Galaten 3:10-13 en 23-24. Maar Paulus baseert zich daar op het ‘er staat geschreven’ in Oude Testament! Als hij zegt dat de wet toezicht op ons hield (Gal. 3) bedoelt hij de wet van het oude verbond. Het is die wet die het volk wilde leren te vertrouwen op de genade die God in Christus zou geven. Hier lijkt de pen van Verbree wat te vlot. Dit verschil tussen oud en nieuw verbond wordt niet echt duidelijk.

Als het om de motivatie om de Here te dienen gaat, ziet Verbree in het Oude Testament een patroon ‘van een oppervlakkige gehoorzaamheid’. Er waren uitzonderingen, maar voor de meerderheid gold: ‘het leven naar Gods wil was geen zaak van het hart’ (p. 39). ‘Dienden de mensen in het oude verbond God nog vaak uit enkel plichtsbesef, in het nieuwe verbond

geven mensen hun hart aan God. “Het moet maar...” maakt dankzij het werk van de Heilige Geest plaats voor: “ik wil” (p. 41).

Weer vraag je als lezer of dit nu het verschil tussen oud en nieuw verbond is. Het gebod om de Here lief te hebben met heel je hart klinkt toch niet plichtmatig? En de opdracht om het je kinderen in te prenten is niet echt iets anders dan wat Jeremia 31 het ‘schrijven in de harten’ noemt. Psalmen als Psalm 19 en 119 zingen ook met liefde over het dienen van God. Het klinkt helemaal niet oppervlakkig. De dingen zouden duidelijker geworden zijn als er onderscheid gemaakt was tussen hoe de Here de motivatie van zijn volk wilde en wat het volk ervan maakte. Nu loopt dat wat in elkaar over.

Verbree concentreert zich op de verhouding tussen beide verbonden. Dat kan. Met die keus valt buiten beeld dat de positie van de kinderen van Gods volk al gemarkeerd wordt in Genesis 3:16. De kinderen die de vrouw nog moet krijgen, zullen in vijandschap met de slang leven. Toen beschikte de Here al dat de kinderen van zijn kinderen bij Hem horen. In de doopdiscussie hoeven we onze aandacht niet te versmallen tot alleen de verhouding van oud en nieuw verbond.

Besnijdenis

Een verschil tussen het oude en nieuwe verbond is natuurlijk ook dat je bij het nieuwe verbond met een ander teken wordt ingelijfd: de doop, en niet meer de besnijdenis. Vanuit het Nieuwe Testament laat Verbree zien dat de besnijdenis is afgeschaft. Het is jammer dat hij over Kolossenzen 2:11-12 alleen zegt dat deze tekst het pleit niet beslecht. Wat zegt deze tekst dan wel over de betekenis en afschaffing van de besnijdenis?

Verbree maakt niet duidelijk wat de Here met het teken van de besnijdenis wilde onderwijzen. Wat heeft dat te maken met het feit dat meisjes niet besneden werden? Wat zegt het over de afschaffing van de besnijdenis? Als Verbree ingegaan was op het verband dat Paulus in Galaten 3 legt tussen de besnijdenis en Christus als het beloofde zaad, had hij sterker over de afschaffing kunnen spreken. Is dat niet wezenlijk voor de hoofdlijn van het oude naar het nieuwe verbond?

Tweezijdig verbond

Verbree gaat op verschillende bezwaren van verwerpers van de kinderdoop in. Daar ga ik aan voorbij. Wel noem ik zijn erkenning dat de kinderdoop tot valse gerustheid kan leiden. Maar dat moet je niet bestrijden door de kinderen niet tot de gemeente te rekenen, maar door er bewust van te zijn dat Gods verbond tweezijdig is: het is belofte en eis (p. 78). Hij wijst van de hand dat de openbare geloofsbelijdenis betekent dat men vóór die belijdenis nog niet bij de kerk zou horen. Ook gedoopte kinderen horen bij de kerk.

Het valt op wat Verbree hier wel en wat hij niet over de openbare geloofsbelijdenis zegt. Hij zegt wel dat deze niet op een bijbels voorschrift terug te voeren is. Hij laat ook zien hoe deze belijdenis in de loop van de geschiedenis is ontstaan. Hij legt niet het verband tussen deze belijdenis en het tweezijdig karakter van het verbond in belofte en eis! Maar is dat niet de schriftuurlijke grond voor de openbare geloofsbelijdenis? Ik vraag me af of het niet noemen van dit aspect te maken heeft met wat Verbree later in zijn boek over de toelating van kinderen aan het avondmaal zegt.

Ook in zijn kritiek op de herhaling van de doop had hij meer kunnen doen met het tweezijdige karakter van het verbond. Dan gaat het om gelovigen die dankbaar zijn voor hun kinderdoop maar die de keus die zij maken om de Here te dienen, willen onderstrepen met de herhaling van de doop. Verbree heeft daar bedenkingen tegen. Dat neemt niet weg dat hij wel vraagt of

er geen alternatieve symbolen ontwikkeld kunnen worden. Zijn bedenkingen deel ik. Eén daarvan is dat het onvermijdelijk leidt tot devaluatie van de kinderdoop. Maar waarom hier niet gewezen op het tweezijdige karakter van het verbond?

Bij de doop zie je hoe de verbondsrelatie eenzijdig ontstaat: het initiatief komt van de Here. Aan het avondmaal ‘verkondigen wij de dood van de Here als de enige grond van ons heil’, zoals het klassieke avondmaalsformulier zegt. Daarin klinkt het antwoord van de gelovige. Zo bestaat het verbond als een tweezijdige relatie. Wie bewust zijn keus voor de Here wil uiten, moet niet de weg van de doopheraling (of een vervangende symbolische handeling) gaan, maar de route naar het avondmaal. Die route moeten we helder blijven zien. Anders kon het wel eens gebeuren dat niet alleen de kinderdoop wordt uitgehold, waarvoor Verbree terecht vreest. De herhaling van de doop of een vervangende symbolische handeling kan ook het avondmaal uithollen, zodat het niet meer gezien wordt als een belijdenis van het geloof.

Kinderen aan tafel?

In een bijlage schrijft Verbree ook over de toelating van kinderen aan het avondmaal. Dat is te begrijpen. Wat hij over de doop zegt, kan daar vragen over oproepen. Hij gaat dat niet uit de weg. Minder begrijpelijk vind ik waar hij uitkomt.

We zeggen dat de doop in de plaats van de besnijdenis gekomen is. Waarom vieren kinderen dan geen avondmaal? Ze vierden het Pesach toch ook? Volgens Verbree is er tussen het oude en het nieuwe verbond ook bij dit sacrament geen verschil in de positie van de kinderen. Hij heeft wel begrip voor de keus om kinderen niet aan het avondmaal toe te laten, maar dat is een arbitraire beslissing. Hij wil er voorzichtig over spreken. De laatste zin van zijn boek luidt dan ook ‘Dit onderwerp verdient verdere studie’. Toch weet hij al wel dat ‘er geen doorslaggevende exegetische gronden zijn aangevoerd voor het verbieden van de deelname aan het avondmaal door de kinderen, terwijl anderzijds de eenheid en de symmetrie van het oude en het nieuwe verbond eerder in de richting van het wel mogen deelnemen dan van het niet mogen deelnemen wijzen’ (p. 139).

Die conclusie ligt voor de hand als men eerst vrij gemakkelijk met de exegese klaar is! Een belangrijk argument om kinderen niet aan het avondmaal toe te laten wordt ontleend aan 1 Korintiërs 11. Daar zegt Paulus dat het noodzakelijk is om jezelf te beproeven. Volgens Verbree snijdt dit argument geen hout, omdat het zonneklaar is dat Paulus tot de volwassenen spreekt. ‘Wat zegt Paulus hier over de deelname van kinderen aan de bedoelde maaltijd en aan het avondmaal? Niets’ (p. 134).

Is dit zo zonneklaar? Dan schijnt er in Gramsbergen zeker een andere zon dan in Dalfsen. Paulus spreekt in deze brief niet alleen de volwassenen aan. Zijn brief is aan heel de gemeente geadresseerd, de kinderen inclusief.

Is het eigenlijk wel relevant wie Paulus aanspreekt? Beslissend is niet tegen wie Paulus iets zegt, maar wát hij over het avondmaal zegt. De voorwaarde van zelfbeproeving die hij stelt, is ook heel algemeen (vs. 28: ‘laat iedereen zichzelf eerst toetsen’). Dit geldt voor iedere avondmaalsganger, ongeacht leeftijd. Maar daarmee blijft dan ook de vraag aan de orde of men in staat is zichzelf te toetsen. Te gemakkelijk omzeilt Verbree deze vraag.

Symmetrie

Verbree benadert de positie van de kinderen vanuit de symmetrie van oud en nieuw verbond. Daardoor trekt hij een parallel tussen besnijdenis/doop en Pesach/avondmaal. Is dat terecht?

Het is waar dat de doop in de plaats van de besnijdenis gekomen is. Maar dat is een geconcentreerde uitspraak. Daarin komt niet uit dat het ene teken niet eenvoudig door het andere vervangen is. Er zijn allerlei verschillen die te maken hebben met de voortgang van Gods werk, zoals het verschil in teken, het niet besnijden van de meisjes, de relatie tussen besnijdenis en Christus, het beloofde zaad, het gebruik van de naam van de drie-enige God. Dit is belangrijk om weerbaar te zijn tegenover de kritiek op de kinderdoop.

Is dit bij het avondmaal ook niet het geval? Het avondmaal heeft relatie met Pesach, maar ook hier zijn verschillen. Pesach was een viering in de huizen. In Korinte wordt het avondmaal in de gemeente gevierd. Pesach gaf de mannen (!) de plicht om naar Jeruzalem te gaan (Deut. 16:16). Het avondmaal zien we als een roeping ook voor de vrouwen. Bij het Pesach stond het eten van het lam centraal. De Here neemt voor het avondmaal brood en wijn. Het avondmaal is niet een eenvoudige vervanging van Pesach. Het is de vervulling ervan. Dit is van belang tegenover de doperse kritiek, die het inconsequent vindt om kinderen wel te dopen maar geen avondmaal te laten vieren. Want hoort bij de verschillen niet dat de Here Pesach gebruikte in de opvoeding tot het geloof en dat Paulus de gelovige zelfbeproeving als voorwaarde voor het avondmaal stelt? Dit doorbreekt de symmetrie. Hier maakt het eigen karakter van het avondmaal verschil met de doop. Het heeft alles te maken met het tweezijdige karakter van het verbond.

Belijdenis

Dit verschil tussen beide sacramenten komt ook in onze belijdenis naar voren. Bij de doop wordt gevraagd of de kleine kinderen ook gedoopt moeten worden (HC vr./antw. 74). Bij het avondmaal wordt die vraag niet gesteld. Wel wordt gevraagd voor wie het avondmaal is ingesteld. Dat zijn de gelovigen die beseft hebben van hun zonden, die geloven in de vergeving en die hun geloof willen versterken en hun leven beteren. Allemaal zaken die voor de doop van de kleine kinderen niet gevraagd worden. Er is tussen beide sacramenten duidelijk verschil. Het avondmaal kun je niet vieren zonder geloof. Zonder geloof kan een kind wel de doop ontvangen.

Wat artikel 35 van de Nederlandse Geloofsbelijdenis zegt, sluit daarbij aan. ‘Wij ontvangen dit heilig sacrament in de samenkomst van Gods volk, met ootmoed en eerbied. Daarbij gedenken wij samen met dankzegging de dood van Christus, onze Heiland, *en doen wij belijdenis van ons geloof en van de christelijke godsdienst.*’ De schuin gedrukte zin laat zien dat de gemeente die avondmaal viert, daarin haar geloof belijdt.

Is het niet wonderlijk nu het avondmaal belijdenis-doen is en we daarin antwoord geven op de beloften van de Here, om de vraag op te werpen of we kinderen die geen belijdenis hebben gedaan, niet aan het avondmaal moeten toelaten?

Er zou hier ook gewezen moeten worden op de belijdenis als instemming met het geloof van de kerk, de consequenties voor de kerkelijke tucht en voor het karakter van de kerk. Dat laat ik rusten. Dit is tenslotte maar een boekbespreking. Maar Verbree legt te weinig in de schaal om de afspraak uit de kerkorde te veranderen dat alleen zij die belijdenis van het geloof hebben afgelegd, aan het avondmaal worden toegelaten (art. 60 KO).

Onderdompeling?

In een andere bijlage pleit Verbree voor het dopen door onderdompeling. Het gaat hem te ver om de doop door besprenkeling voor onwettig te verklaren, maar onderdompeling lijkt de beste papieren te hebben. Met het eerste ben ik het eens. Het tweede betwijfel ik. Volgens Verbree wijzen de gegevens erop dat onderdompeling het uitgangspunt is geweest. ‘Johannes

doopte in de Jordaan. Jezus zelf is ondergedompeld en we mogen aannemen dat Filippus de hoge beampte uit Ethiopië ook niet met een paar drupjes water heeft gedoopt' (p. 124). Verder noemt hij plaatsen uit de Bijbel waar over besprenging gesproken wordt en doopbedieningen waarbij onderdompeling niet aannemelijk is (zoals de doop van de drieduizend op de pinksterdag). Maar hoe weet Verbree dat de Here Jezus ondergedompeld is? Volgens deskundigen is het waterpeil in de Jordaan een groot deel van het jaar veel te laag om door onderdompeling te dopen (A.G. Luiks, *Baptisterium. De bediening van de doop in de oud-christelijke kerk*, p.7,11,165). Doopte Johannes dan wel door onderdompeling? Zo duidelijk zijn de gegevens die Verbree noemt, niet.

Slot

Het boek van Verbree is een welkome en begrijpelijke bijdrage over de doop. Het helpt om tegenover het overdopen een goede houding aan te nemen. Dat ik hier en daar kritiek gaf, neemt mijn waardering niet weg.

N.a.v.: Adrian Verbree,

Over dopen, De Vuurbaak, Barneveld, 2009, ISBN 9789055604043, 144 pag., prijs € 12,50